

Panun rakinoita

Satavuotias historiateos.

Kuluvan vuoden loppupuoliskolla — päivämäärää ei voida määrätä — tulee kuluneeksi 100 vuotta järjestyksessä toisen Suomen historian ilmestymisestä. Tekijä oli Siuntion kirkkoherran apulainen Joh. Fredr. Cajan, kustantaja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja painopaikka Helsinki.

Tämän kirjan esihistoria on kuitenkin hieman mutkikkaampi ja liittyy Pohjois-Pohjanmaamme kulttuurihistoriaan.

Kuten kaikki valistuneet lukijat tietävät vaikutti Elias Lönnrot Kajaanin piirilääkärinä Kalevalansa ilmestymisvuonna 1835. Lönnrot, joka ei ollut mikään vanha mies tällöin, 33-vuotias ”nuorukainen”, oli ystäväystynyt naapuripitäjän, kauniin Sotkamon kirkkoherranpojan, ylioppilas J. F. Cajanin kanssa. Tämä kansanrunoutta keräävän lääkäri ja filosofiankandidaattia lukevan ylioppilaan toveruus rakentui yhteisten kansallisten harrastusten varaan, jolloin varmasti vanhempi toveri oli arvavana, herättävänä puolena.

1836 vuoden alusta ryhtyi sitten Lönnrot julkaisemaan Oulussa painettua Mehiläistään, jota sittemmin, toimitettuaan sitä ensin lähes kaksi vuotta Oulussa, jatkoi Helsingistä käsin 1839—40. Mehiläisen avustajiin liittyi myös Cajan, joka uskonnollisen herätyksen saaneena oli ryhtynyt lukemaan papiksi. Historiallisia harrastuksiaan ei hän kuitenkaan ollut unohtanut ja Lönnrotin pyynnöstä ryhtyi hän kirjoittamaan Suomen historiaa, joka julkaistaisiin Mehiläisen liitteenä. Työ sujui hyvin, vaikka ainoana lähteenä oli A. I. Arwidssonin Suomen historian ja maantieteen oppikirja ja H. G. Porhannin julkaisema Juustenin piispainkronikka ja Mehiläisen viimeisenä vuotena tämä pieni teos ilmestyi myös itsenäisenä laitoksena.

Innostus oli nyt kuitenkin vallannut tekijän, niin että hän jatkoi

tutkimuksiaan vielä papiksikin vihittyinä (-42) ja saattoi työnsä päätökseen sata vuotta sitten. Lokakuun 15 p:nä 1846 allekirjoitti hän esipuheen. Teos, joka käsitti maamme vaiheet vain vuoteen 1523, oli kuitenkin vahva nidös, yhtä vahva kuin koko aikaisempi historiamme. Ja merkillisintä mielestäni siinä on tekijäni: Joh. Fredr. Cajanin i. Supisuomalainen nimi sata vuotta sitten, jolloin suomalaisuusmiehetkin vielä olivat — Snellmaneja! Vaikka olihan meillä jo silloin Juteinimme! Ajan henki oli kansallinen, herättävä ja suurin tekoihin innoitava.

Kävisi pitkäksi selostella tämän merkkiteoksen sisältöä ja kirjoitustyyliä. Mainittakoon kuitenkin, että itse Lönnrotin kerrotaan kirjoittaneen siihen — tai ainakin sen edeltäjään, Mehiläisen liitteeseen. muinaissuomalaisten uskontoa ja runoutta käsittelevät osat. Tunnustettava myös on, että olosuhteet huomioon ottaen, suomenkieli tässä Kajaanin historiassa on hyvää.

Juhana Vilhelm Snellman, silloinen Saiman toimittaja Kuopiossa, julkaisi tämän lehden yhteydessä toimitetussa Litteraturbladettissaan pitkän ja yksityishuotoisen arvostelun, jossa hän antaa tunnustusta suoritettulle työlle. Tapaus herätti siis huomiota ja Snellman ja muut jäivät odottamaan jatkoa, mutta turhaan. Tosin sellainen sisältyi myös Cajanin ohjelmaan, mutta toisin oli säädetty. Tämä historiassamme vähälle maininnalle jäänyt mies sammui tietämättömistä syistä kesken. Hengen voimat loppuivat, niin että hän joutui parikymmentä vuotta elämään ”eläkkeellä”, kykenemättömänä virantoimitukseen. 1887 hän kuoli Piippolan kirkkoherrana.

Tänä merkkivuotena on kuitenkin syytä muistaa kiitollisuudella kbra J. F. Kajaanin kansallisen aamunkoittomme intomielistä työntekijää, Lönnrotin, Castrenin hengenheimolaista.

P a n u.